

Alikirjastonhoitajasta e-kirjastonhoitajaksi

POSTED ON 17.3.2016 BY

VERKKARI HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTO

Mitä tekoa kaltaisellani perinteisellä kirjastotädillä on e-kirjastopalvelujen kehittämishommissa? Tätä olen ihmetellyt muutamankin kerran viimeisen parin vuosikymmenen aikana, jolloin e-aineistojen käyttöön saattamiseen ja niiden näkyvyyden, löydettävyyden ja käytettävyyden parantamiseen liittyvät tehtävät ovat tulleet yhä keskeisemmäksi osaksi toimenkuvaani. Näistä tehtävistä edes tyydyttävästi selviytyminen on usein tuntunut edellyttävän paljon vankempaa IT-osaamista kuin mitä minulla on ollut. Oma IT-osaamiseni on hataralla pohjalla niin kuin kai aika monilla ikäisilläni kirjastonhoitajilla, jotka ovat alkaneet tehdä lähempää tuttavuutta tietokoneiden kanssa vasta kultaisessa keski-ässä.

Mitään sellaista virkaa tai vakanssia, jonka toimenkuvassa olisi ollut e-kirjastopalveluihin liittyviä tehtäviä, en ole hakenut. 1980-luvun lopulla tällaisia tehtäviä ei ollut. Tuolloin hakemani ja saamani Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjaston alemman palkkausluokan nuoremman alikirjastonhoitajan viran päätehtäväksi oli määritelty monografioiden ja opinnäytteiden sisällönkuvailu.

Millaisten vaiheiden kautta alikirjastonhoitajasta tuli e-kirjastonhoitaja, tätä selvittelen seuraavassa. Koska verkkotiedotuksella on ollut varsin keskeinen merkitys e-aineistojen käyttöön saattamisessa, kerron aika paljon myös päätyimisestäni näihin tehtäviin.

Kaikki alkoi Helkan tulosta ja Heli-verkkotiedotusjärjestelmästä...

Ensimmäiset kokemukseni verkkotiedottajana ajoittuvat 1990-luvun alkupuolelle ja liittyvät [kokoelmätietokantamme Helkan](#) avaamiseen. Laadimme yhdessä Helkan projektipäällikön **Katri Tuorin** kanssa Helkan käyttöoppaan, josta tehtiin sekä laajempi vihkonen että kaksipuoliselle A4:lle mahtuva pikaopas. Oppaissa oli selostettu myös se, kuinka Helkaan pääsi myös muualta kuin kirjastopääteiltä. Yhteyttä otettaessa päädyttiin tilaan, jossa piti osata antaa vaikeasti muistettava tai pääteltävä hello-alkuinen komento. Siksi oppaita piti olla aina tarjolla tiedekunnan ATK-luokissa. Sieltä ne tuppasivat kuitenkin katoamaan. Tiedekunnan sovellussuunnittelija **Timo Harmo** ehdotti, että ohjeiden katoamisongelma ratkaistaisiin laittamalla Helka-ohjeet verkkoon. Yliopistolla oltiin juuri ottamassa käyttöön Gopher-pohjaista verkkotiedotusjärjestelmää Heliä. Hän patisti minut yhteen Heli-palaveriin tilaisuuden luonnetta pahemmin selittelemättä.

Palaverissa oli paikalla pelkästään IT-osaajamiehiä, joiden joukosta tunnistin muutaman tutun naaman, sillä he olivat vaatimattomin oppimistuloksin käymieni ATK-kurssien opettajia. Yhtä kaikki, päädyin pian Heli-kurssille ja sitä myötä Heli-päivittäjäksi, joka syötti järjestelmään ensin Helkaa, sittemmin myös [yhteisluettelotietokantaa Lindaa](#) koskevaa infoa ja ohjeistusta. En ajatellut lainkaan, ettei minulla olisi ollut valtuuksia tällaiseen tiedottamiseen. Helka oli silloin silloisen Helsingin yliopiston kirjaston, nykyiseltä nimeltään siis Kansalliskirjaston, ylläpidossa ja vastuulla.

Perästä kuului. Syötöksiäni, jotka olivat otteita julkaistuista paperioppaista, en sentään joutunut Helistä poistamaan.

HELKA-

oppaan työstäjäkaksikko projektipäällikkö Katri Tuori ja kirjastonhoitaja Eeva Peltonen kirjastojen yhteisessä kesän avauksessa 2002, runsas vuosikymmen oppaan julkaisemisen jälkeen Kuva: Eero Piirainen

1990-luvun alkupuolella syötin Heliin myös infoa CD-ROM -tietokannoista, mm. Web of Science -tietokannasta. Näiden romppujen käyttö oli tullut mahdolliseksi lähiverkon yli. Aiemmin niitä selatakseni oli mentävä siihen kirjastoon, joka oli kyseisen rompputietokannan hankkinut. Tiedekuntakirjastomme tiiviit romppuohjeet, jotka sopivat oikein hyvin Heliin syötettäväksi, kirjoitti informaattikko-kollegani **Terttu Turunen**.

Kun kirjastolla oli nyt verkkopalveluja, oli sovellussuunnittelijamme Timo Harmon mielestä luontevaa, että niitä esiteltiin myös tiedekunnan TVT-opetuksen yhteydessä, eikä vain kirjaston käyttäjäkoulutukseen liittyvillä kursseilla. Tästä alkoi vuosia kestänyt [valtiotieteellisen tiedekunnan kirjaston ja TVT-opettajien yhteistyö](#), josta oli monenlaista hyötyä ja iloa. Näinä vuosina opin suhtautumaan luontevammin itseäni IT-osaamiseltaan huomattavasti edistyneempiin työtovereihin. Tähän vaikuttivat ratkaisevasti yhteistyöhön liittyvät, aina lukukausien loppuilla järjestettävät epäviralliset tapaamiset joissa harrastettiin milloin mitäkin: Petankkia, biljardia, hohtokeilausta, tai kirvesmurhausta kirjaston ATK-luokan tietokoneilla. Pelivaiheen jälkeen mentiin aina Harjutorin yleiseen saunaan.

Kirjastotädit Terttu

Turunen ja Eeva Peltonen yhdessä tiedekuntansa tvt-opettajien kanssa perinteisessä petankin peluussa Tervasaassa alkukesästä 2002. Kuva: Eero Piirainen

Opetusyhteistyö tiedekunnan IT-osaajien kanssa pakotti meidät Tertun kanssa opettelemaan myös uusia menetelmiä opetuskalvojen tuottamisessa. Ensin etenimme piirtoheitinvaiheesta siirtoheitinvaiheeseen. Kun WWW tuli käyttöön yliopistolla, jouduimme tietysti HTML-kursseille. Eipä aikaakaan, kun tahkosimme sujuvasti Notepad-ohjelmalla kulmasulkuja ja tuotimme paitsi opetusmateriaaleja, myös tiedekuntakirjastomme verkkosivuja.

Ihan ensimmäinen Helsingin yliopiston kirjastoista, jolla oli verkkisivut, emme olleet. Se kunnia kuuluu maantieteen laitoksen kirjastolle. Ensimmäisten joukossa lienemme olleet kuitenkin. Tällä seikalla ja sillä, että olin ollut aktiivisesti mukana keskustakampuksen Helka-kirjastojen yhteys-, aukiolo- ja käyttöoikeustietoa kokoavan oppaan toimittajaporukassa, lienee ollut oma vaikutuksensa verkkotiedottajatehtävieni laajenemiseen. 1990-luvun jälkipuoliskolla (tarkkaa vuosilukua en muista) löysin itseni porukasta, joka pyrki koordinoimaan Helsingin yliopiston kirjastojen verkkisivujen sisältöjä, ja myöhemmin porukasta, jossa tehtiin jo kirjastolaitoksen yhteisiä verkkosivuja.

Linkkilistoista E-lehdet -tietokantaan ja Nelliin

Kun tietokantoja ja muita e-aineistoja pystyttiin hankkimaan myös asiakkaiden online-käyttöön, niiden jakelualusta oli aluksi verkkisivut. Oman kirjastoni verkkisivujen linkkilistoilla oli tarjolla paljon muidenkin kuin yhteiskuntatieteiden alojen tietokantoja, valtiotieteilijöiden kiinnostus kun voi suuntautua niin kovin monille aloille.

Jouduin tutustumaan ainakin jossain määrin kaikkiin niihin monilukuisista tietokannoista, joista laitoin tietoa kirjastomme sivuille. Tästä seurasi luontevasti se, että erityysvastuualueekseni kirjastolaitoksen yhteisillä verkkosivuilla tulivat e-aineistojen linkkilistaukset. Tuotin myös e-aineistojen uutuushankintoihin ja koekäyttöihin liittyviä ajankohtaisuuksia jossain määrin.

Linkkilistojen ylläpitotehtävät lisääntyivät melkoisesti, kun lehdistä oli mahdollista tilata myös e-versioita. Yksittäin tilattujen e-lehtien lisäksi listoille piti poimia myös hankittuihin

lehtitietokantoihin sisältyviä kokotekstilehtiä, joita ei ollut ihan vähän ja joiden joukosta yhteiskuntatieteilijöille relevanttien nimekkeiden valinta ei ollut aina ihan helppoa.

Jo vuosituhannen vaihteeseen tultaessa Helsingin yliopiston kirjastoihin hankittujen lehtitietokantojen ja lehtien yksittäistilausten perusteella saapuvien e-lehtien määrä oli niin suuri, että niiden jakaminen käsin ylläpidettävieni linkkilistojen kautta kävi liian työlääksi. Useammassakin Helsingin yliopiston luonnontieteellisten alojen kirjastoista oli jo kaavailtu omaa tietokantapohjaista ratkaisua. Onneksi päädyttiin kuitenkin siihen, että olisi järkevämpää perustaa yhteinen tietokanta. Sain vihiä Kumpulassa järjestettävästä palaverista, jossa keskusteltaisiin yhteisen e-lehtitietokannan perustamisesta, joten ei muuta kuin sinne. Hankkeesta löytyi minunkin IT-osaamistasolleni sopivia hommia. Informoin sähköpostitse tietokantaa rakentavaa **Teemu Nuutista** Keskustakampuksen alojen kannalta keskeisistä lehtitietokannoista, lobbasin hanketta keskustan tiedekuntakirjastojen piirissä, vierihoido-opastin tarvittaessa kollegoja yksittäin tilattujen lehtien viemisessä tietokantaan ja osallistuin tietokannan käyttöohjeiden laatimiseen.

Nelliportaali alkoi tehdä tuloaan 2003-2004. Helsingin yliopiston Nelli-hanke organisoitiin paljolti perustuen siihen talkooverkostoon, joka oli ollut pystyttämässä E-lehdet-tietokantaa. Palkattuna lisäresurssina oli vain Teemu Nuutinen, joka oli aluksi puolipäiväinen. **Tiina Äärilä**, joka työskenteli tuolloin suunnittelijana 2000-luvun alussa perustetussa kirjastolaitoksen koordinointiyksikössä, veti projektia muiden töidensä ohessa. Aktiivisuudestani E-lehdet-tietokannan rakentamisessa seurasi kuin luonnostaan, että minusta tuli myös Nelli-aktiivi.

Kirjaston Nelli-talkoolaisaktiivit Teemu Nuutinen, Tiina Äärilä ja Eeva Peltonen puhumassa Helsingin yliopiston Nelliportaalin avajaisissa 20.1.2005. Avajaisiin liittyen julkaistiin [useampiakin Verkkari-juttuja](#). Kuvat: Eero Roine

Nelli-talkoolaisena taisin olla keskimääräistä aktiivisempi. Toimintani ei rajoittunut vain yhteiskuntatieteilijöiden kannalta keskeisten aineistojen Nelli-kuvailuun. Laadin Tiinan kanssa opastetekstejä Nellin näyttöihin, osallistuin Nelli-tiedotemateriaalien tekemiseen ja yritin viritellä keskusteluja aineistojen kategorisoinnista ja tyypittelystä. Käyttöönottovaihetta seuraavina vuosina tein muutamia Nellin kehittämishdotuksia ja osallistuin niiden toteuttamiseen. Olin kiinnostunut Nelliportaalista paljolti siksi, että minulla oli laajoja e-aineistolinkkilistoja ylläpidettävänä paitsi oman kirjastoni sivuilla myös kirjastojen yhteisillä sivuilla. Näin siis Nelliportaaliassa mahdollisuuden tuottaa ja ylläpitää aiheenmukaisia tietokantalinkkilistoja tehokkaammin.

Kohti Nellin hautajaisia ja Helkan Finna-käyttöliittymää

Nelliportaali ei ole oikein missään vaiheessa herättänyt suurempaa ihastusta. Sen toiminnallisuuksien salat kun eivät aukea helposti ilman koulutusta. Kun Google Scholarin artikkeliviitteistä alkoi olla yliopistolaisilla suora pääsy e-lehtiemme artikkeleihin, ei ihme, että Nelli-monihakujen tekeminen ei ole asiakkaitamme enää juuri houkuttanut. Jo useamman vuoden ajan olemme kirjastossa olleet sitä mieltä, että Nelliportaali on aikansa elänyt.

Kirjastomme vuoden 2012 verkkosivu-uudistukseen liittyen rakennettiin asiakkaille Nellin välttelyä helpottava [Tiedonlähteet](#)-selaussivu, joka perustuu Nelliin syötettyihin tietoihin ja Nellin kategorisointeihin, sekä [Aineistohaku](#), jolla käyttäjä saattaa hakea niin Helkaan ja Nelliin luetteloituja kuin julkaisuarkistoomme Heldaan tallennettuja aineistoja samanaikaisesti. Pääsin mukaan tähän liittyvään kehittytyöhön, koska tunsin parhaiten Nellin Helkaan verrattuna varsin ”vapaamuotoisen” metadatan ja osasin muokata sitä.

Nyt Nelliportaali on saanut valtakunnallisestikin kuolemantuomion. Nellissä mukana olleissa kirjastoissa rakennellaan vastaavia palveluja Finnaan perustuen. Meidän Helkan Finna-käyttöliittymän kehittäminen on monestakin syystä päässyt vauhtiin vasta viime kuukausina, jolloin olen ollut jo suuntautumassa eläkkeelle. En olekaan enää viime aikoina yrittänyt päästä mukaan sen kehittelyyn, vaikka jonkinasteinen osallistuminen siihen olisi toimenkuvaani periaatteessa kuulunutkin. Minulla on onneksi hyvin pätevä seuraaja.

Tiedekuntakirjastotehtävistä kirjastolaitoksen yhteisiin tehtäviin

Helka, E-lehdet-tietokanta ja Nelli ovat olleet kirjastolaitoksen yhteisiä hankkeita, joissa on pyritty rakentamaan palveluja koko yliopistolle. Itse asiassa olen 2000-luvulla tullut osallistuneeksi muihinkin vähän vastaavanlaisiin tehtäviin, joita alkoi tuolloin olla yhä enenevässä määrin. Olin mukana selvittelemässä gradujen digitallennuksen ja verkkojulkaisemisen edellytyksiä. Harrastin maltillista Open Access -aktivismia HY:n julkaisuneuvottelukunnan toimintaan liittyen. Osallistuin julkaisuarkistojen kehittämiseen ja rinnakkaistallennusohjeistusten laatimiseen. Olen ollut myös alusta alkaen (2000-) Verkkarin toimituskunnassa.

2000-luvulle tultua käytiin jo huomattavan osa työajastani erilaisten yhteisten tehtävien edistämiseen. Olin kuitenkin valtiotieteellisen tiedekunnan palkkalistoilla. Ei ollut sinänsä mitenkään tavatonta, että tiedekuntakirjastoissa työskentelevät kirjastoammattilaiset osallistuivat kirjastolaitoksen yhteisiin tehtäviin. Elettiinhän HY:n kirjastolaitoksen rakenteellisen kehittämisen intensiivisimpiä vuosia, jotka huipentuivat vuonna 2010 tiede-, tiedekunta- ja Opiskelijakirjaston yhdistämiseen Helsingin yliopiston kirjastoksi. Jotain poikkeuksellista osallistumisessani yhteisiin ponnistuksiin ilmeisesti nähtiin, koska kirjastojen vuoden 2008 kesän avauksessa [minut palkittiin tästä hyvästä](#).

Palkitsemisestaan

hämmentynyt ja otettu kirjastonhoitaja Eeva Peltonen valtiotieteellisen tiedekunnan kirjastosta ja Viikin tiedekirjaston johtajan Heli Mylly kirjastojen kesän avauksessa vuonna 2008. Kuva: Jussi Omaheimo

Huolimatta siitä, että työaikani kului niin paljon yhteisissä tehtävissä, en hevillä lämmennyt ajatukselle HY:n kirjastojen yhteenliittämisestä, niin rakastunut omaan tiedekuntani kirjastoon olin. Toin [empivyyteni julki myös Verkkarissa](#). Niin vain kuitenkin kävi, että minusta tuli yksi yhteisen kirjastomme ensimmäisistä työntekijöistä. Kirjastojen yhdistämistä edeltävänä vuonna 2009 palkkani maksoi kyllä edelleen valtiotieteellinen tiedekunta, mutta puolta siitä vastaava summa korvattiin kirjastolle. Muutin saman vuoden huhtikuussa työskentelemään silloisen kirjastolaitoksen koordinaatiosyksikön tiloihin. Tämä saattoi minut vähän virallisemminkin vastuuseen paitsi Nellistä myös laajemminkin erilaisten e-tuotteiden näkyvyydestä, löydettävyydestä ja käytettävyydestä. Aiemmin olin ollut vain tavanomaista aktiivisempi Nelli-talkoolainen. Nyt minusta tuli e-aineistojen käyttöön saattaja “all around”.

Toimenkuvani liukumisen taustoista ja oheisvaikutuksista

Edellä kuvaamani toimenkuvani liukuminen ei ollut omien määrätietoisten pyrkimysteni tulosta. Osaan mainitsemistani hankkeista päädyin suostumalla, milloin esimiesteni, milloin joidenkin muiden kirjastolaisten tai yliopistolaisten ehdotuksiin. Kaikki kolme esimiestäni, jotka minulla tiedekuntakirjastovuosinani ehti olla, suhtautuivat myönteisesti kirjastojen ja yliopiston yhteisiin hankkeisiin ja osallistuivat myös itse sellaisiin. Saatoin myös kokea, että osallistumisellani kirjastolaitoksen yhteisiin hankkeisiin oli tiedekunnan ja jopa tiedekunnan johdon siunaus. Olihan

tiedekunnan pitkäaikainen dekaani **Hannu Niemi** myös aktiivinen kirjastolaitoksen rakenteellinen kehittäjä. Tiedekunnassa oli muitakin henkilöitä kuin TVT-opettajat, jotka olivat innostuneita kaikille yliopistolaisille tarjolla olevien e-kirjastopalvelujen laajentamisesta. Esimerkiksi E-lehdet-tietokantaa tiedekunnan tutkijat käyttivät ja kiittivät jo kuukausia ennen kuin se oli virallisesti avattukaan.

Vaikuttuneita valtiotieteilijöitä tiedekunnan kirjaston järjestämässä Sähköisku-tilaisuudessa joulukuussa 2002. Sähköiskuissa, joita järjestettiin tuolloin useammillakin kampuksilla, esiteltiin kirjaston tarjoamia e-aineistoja ja verkkopalveluja, mm. E-lehdet-tietokantaa. Kuva: Eero Piirainen Toimenkuvani liukumisella on vääjäämättä ollut myös vähemmän toivottavia oheisvaikutuksia. Esimieheni ovat olleet välillä kanssani helisemässä, kun olen aika ajoin käynyt itkeskelemässä heille yllirasittuneisuuttani ylivoimaiseksi paisuneesta tehtävätaakastani. Näitä keskusteluja seuranneissa töiden uudelleenjärjestelyissä joitakin tiedekuntakirjastotehtävistäni valui lähikollegoilleni, mikä sekään ei ehkä ole ollut aina ihan ongelmatonta.

Vähän haasteellinen tapaus lienen välillä ollut myös itseäni tukiopeettamaan joutuneille IT-osaajille. Paljolti heidän ansiotaan kai on, että aloin vähitellen luottaa kykyihini ymmärtää ja oppia IT-asioita “pakon” edessä, aina tarpeen vaatiessa ja tarvittavassa määrin.

Teksti

Eeva Peltonen

kirjastonhoitaja

Tekstin kirjoittaja jäi eläkkeelle 29.2.2016.